

ואם תאמר: ולמה דרש מִמֶּנּוּ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם, וְהוּא מְנוּעַ מִזֶּה, וְהָיוּ חִלּוֹת עָלָיו הַמַּכּוֹת, וְהוּא עוֹמֵד בְּמַאוּנו - כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ שֶׁהוּא נֶעֱנֵשׁ בְּשִׁיעָמֵד בְּמַאוּנו - וְלֹא הָיָה לוֹ לְדַרְשׁ מִמֶּנּוּ לְשׂוֹא מַה שְׁאִינּוּ יְכוּל לַעֲשׂוֹתוֹ? הִנֵּה זֶה גַם כֵּן הָיָה לְחֻכְמָה מֵאֵת ה', לְהוֹדִיעוֹ, כִּי אִם יִרְצֶה ה' לְבַטֵּל בְּחִירָתוֹ - יִבְטְלָהּ. וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֲדַרְשׁ מִמֶּךָ לְשַׁלַּח, וְאֵלּוֹ הָיִיתָ מְשַׁלַּח הָיִיתָ נָצוּל, אֲבָל אַתָּה לֹא תִשְׁלַח עַד שֶׁתֵּאבֵד. וְהָיָה צָרִיךְ הוּא לְהִסְכִּים, כְּדִי לְהִרְאוֹת הַפֶּךָ טַעֲנַת הַנְּבִיא שֶׁהוּא מְנוּעַ מִלְּהִסְכִּים, וְלֹא הָיָה יְכוּל. וְהָיָה בְּזֶה מוֹפֵת גָּדוֹל, מִפְּרָסָם אֲצֵל כָּל בְּנֵי הָאָדָם, כְּמוֹ שְׁאָמַר: "וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ" (שמות ט, טו-טז), שְׁאִפְשֵׁר שֶׁה' יַעֲנֵשׁ הָאָדָם בְּשִׁמְנַע מִמֶּנּוּ בְּחִירַת פֶּעַל מָה, וְיִדַע הוּא בְּזֶה, וְלֹא יוּכַל לְמַשְׁךְ נַפְשׁוֹ וְלְהַשִּׁיבָה אֶל אוֹתָהּ הַבְּחִירָה.

וְעַל זֶה הָאָפוֹן בְּעֲצָמוֹ הָיָה עֹנֵשׁ סִיחוֹן מֶלֶךְ חִשְׁבוֹן. שֶׁהוּא, לְמַה שֶּׁקָּדַם מִמֶּרְיוֹ אֲשֶׁר לֹא הָיָה מְכָרַח עָלָיו - עֲנֵשׁוּ ה' בְּשִׁמְנַעוֹ מִלְּהַעֲנוֹת לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהִרְגוּהוּ. וְהוּא אָמַר: "וְלֹא אָבָה סִיחוֹן מֶלֶךְ חִשְׁבוֹן הַעֲבַרְנוֹ בּוֹ, כִּי הִקְשָׁה ה' אֱלֹהֵיךָ אֶת רוּחוֹ" וְכוּ' (דברים ב, ל). וְאֲשֶׁר הִקְשָׁה דָּבָר זֶה עַל הַמְּכָרְשִׁים כָּלָם, הוּא חֲשָׁבָם כִּי סִיחוֹן נֶעֱנֵשׁ עַל שֶׁלֹּא הִנִּיחַ לְיִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר בְּאֶרְצוֹ, וְאָמְרוּ: אֵיךְ יַעֲנֵשׁ וְהוּא מְכָרַח? כְּמוֹ שֶׁחֲשַׁבּוּ שֶׁפְּרַעַה נֶעֱנֵשׁ, הוּא וְסִיעֵתוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא שָׁלְחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאִין הַדָּבָר אֵלֶּא כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, שֶׁפְּרַעַה וְסִיעֵתוֹ הָיָה עֹנֵשׁ אֲצֵל ה' עַל מַה שֶּׁקָּדַם מַעֲשֵׂקָם - שֶׁלֹּא יִשׁוּבוּ, עַד שִׁיחֲלוּ עֲלֵיהֶם כָּל אוֹתָן הַמַּכּוֹת, וְהָיָה עֹנֵשׁ סִיחוֹן עַל מַה שֶּׁקָּדַם מַעֲשֵׂק אוֹ עוֹל שֶׁעָשָׂה בְּמַמְלַכְתּוֹ - שִׁימְנַע מִלְּהַעֲנוֹת לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּהְרַגוּהוּ. וְכִבֵּר בְּאֵר ה' עַל יְדֵי יִשְׁעָהּ, שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה פְּעָמִים יַעֲנֵשׁ קֶצֶת הַמְּמָרִים בְּשִׁמְנַע מֵהֶם הַתְּשׁוּבָה, וְלֹא יִנִּיחַ לָהֶם לְבַחַר בָּהּ, כְּמוֹ שְׁאָמַר: "הַשִּׁמּוֹן לֵב הָעַם הַזֶּה וְאֶזְנֵי הַכְּבֹד וְכוּ' וְשָׁב וּרְפָא לוֹ" (ישעיה ו, י). וְזוֹ לְשׁוֹן גְּלוּיָהּ, שְׁאִינָה צְרִיכָה פְּרוּשׁ, אֵלֶּא הִיא מִפְּתִיחַ מְנוּעוּלִים רַבִּים. וְעַל זֶה הֶעֱקָר נִמְשָׁךְ מֵאֲמַר אֱלֹהֵינוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, עַל הַכּוֹפְרִים מֵאֲנָשֵׁי דוֹרוֹ: "וְאֵתָה הִסְבַּת אֶת לִבְּךָ אַחֲרָיִת" (מלכים א יח, לו), רְצוּנוֹ לומר, שֶׁהֵם כְּאֲשֶׁר מְרוּ בְּרְצוֹנָם - הָיָה עֹנֵשׁ לָהֶם שֶׁהִסִּירוֹת לְבוֹתָם מִדֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, וְלֹא הִנַּח לָהֶם בְּחִירָה וְלֹא רְצוֹן לַעֲזֹב זֶה הַמְּרִי, וְהִתְמִידוֹ בְּגִלְלֵי זֶה בְּכִפְרִיתָם. עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ: "חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנַּח לוֹ" (הושע ד, יז), רְצוּנוֹ לומר: הוּא חָבַר לְאֱלִילִים וְאֵהָבָם - עֲנֵשׁוּ שִׁנַּח עַל אֲהַבְתָּם, וְהוּא עֲנֵנוּ "הִנַּח לוֹ". וְזֶה מִמְּבַחַר הַפְּרוּשִׁים, לְמִי שֶׁיִּבְיִן דְּקוֹת הַעֲנִינִים.

למדת יומי

מאמרים

בשיתוף:

הרשת הישיבה בית אל
Yeshiva.org.il
השֵׁר לְיִשׂוּר הַתּוֹרָה

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

פועל מה – מעשה מסויים. מפתח מנעולים רבים – פותרת קושיות רבות.

ביאורים

לאור הסברו של הרמב"ם אודות שלילת בחירתו של פרעה עולה השאלה: אם ניטלה מפרעה הבחירה, מדוע התבקש מספר פעמים לשחרר את בני ישראל? הסיבה לכך הייתה כדי ללמד את הדורות הבאים שישנה מציאות כזו של שלילת הבחירה החופשית מן האדם. במצב זה, גם אם יעלה על דעת פרעה שהוא יוכל ברצונו החופשי לשלח את עם ישראל, יראה לו ה' שאין הוא עוד אחראי על גורלו. כולו נתון בידי שליטתו של ה'. כך מסביר הרמב"ם גם את עונשו של סיחון מלך חשבון: חטאיו הקודמים גרמו לכך שכאשר בני ישראל רצו לעבור בארצו, הכביד ה' את ליבו ומנע ממנו להיענות לבקשת ישראל לעבור בגבולו. דבר זה הביא בסופו של דבר למלחמה בה הוכרע סיחון, הובס ובכך נגזר עונשו. העונש נבע ממעשים שקדמו למפגש עם ישראל, ובעקבותיהם נשללה בחירתו במפגש עם ישראל ובכך קיבל את עונשו. הרמב"ם מביא פסוקים רבים המוכיחים את אמיתת טענתו. בפסוקים אלה מוכח למעלה מכל ספק שישנם מצבים בהם נשללת מן האדם והעם הבחירה החופשית וזאת כדי להעניש את החוטאים. ניתן לסכם ששלילת הבחירה החופשית היא עונש המעיד על כך שהאדם איבד את מדרגת צלם האנוש שבו. מצבו המוסרי התדרדר עד כדי כך שלא נותר אלא לקחת לו את הדבר היקר ביותר – הבחירה החופשית. ניתן לדמות זאת לאדם שקיבל אוצר יקר ולא ידע כיצד להשתמש בו בצורה נכונה, דבר טבעי הוא שעונשו יהיה בכך שיילקח ממנו אותו האוצר.

הרחבות

1. שלילת הבחירה לשוב בתשובה – שיטת המב"ט

המב"ט (בית אלוקים שער התשובה ז"ז) חולק על הרמב"ם וסובר שאמנם ה' יכול ליטול את הבחירה לשוב בתשובה מגוי, אך לא מישראל: "באומות העולם אין קושי שיחזק הא-ל יתברך לב מי שהירבה לפשוע... אבל לישראל אי אפשר שנאמר זה".

אפשר לראות בהבחנה זו רעיון מהותי ועמוק. אדם שנשללה ממנו האפשרות לשוב בתשובה ממשיך להיות בעולם הזה ללא תכלית חיובית. לשוב להיות אדם טוב – הוא כבר לא יכול. מציאות כזו לא שייכת בישראל.

גוי יכול להיות בעולם ללא שליחות אישית. אמנם אין דבר בבריאה לבטלה, וודאי שבקימו תהיה תועלת כלשהי לבריאה, אולם שליחות אישית לא תהיה לו. כך אנו מוצאים בפרעה: ה' מסביר את התועלת שנסבבת ממנו לבריאה (שמות ט טז): "בעבור זאת העמדתיך, בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ".

אולם בישראל זה לא כך. לא יתכן שאדם מישראל יחיה ללא תכלית חיובית וללא שליחות שה' מצפה ממנו. אם יהודי חי בעולם בודאי שהוא יכול עוד לתקן.

שאלות לדיון

למה חשוב להוכיח שה' יכול לבטל את הבחירה החופשית של האדם?

בשיתוף:

הרשת הישיבה בית אל
Yeshiva.org.il
השיר לאל תהיה

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

למדת יומי
מאמרים